

Īsa mākslas un dizaina vēsture 20.–21. gadsimtā

- 01** Bauhaus kustība un Internacionālais Modernisms (1919–1960)
- 02** Sirreālisms un abstraktais ekspresionisms (1930–1960)
- 03** Popmāksla un popdizains kosmosa laikmetā (1955–1970)
- 04** Minimālisms un Brutālisms (1950–1980)
- 05** Konceptuālais un Radikālais Dizains un māksla (1965–1980)
- 06** Ielu māksla, Graffiti, Feministiskās mākslas kustība (1970–1991)
- 07** Postmodernisms Mākslā un Dizainā (1980–2000)
- 08** Instalācija, Performance (1990–mūsdienas)
- 09** Jauno mediju māksla (1990–mūsdienas)
- 10** Globālā Laikmetīgā Māksla un Dizains (2000–mūsdienas)

ISA MĀKSL UN DIZAN VESTU 20 – 21

Minimālisms un brutālisms

(1950–1980)

"KO TU REDZI, IR TAS, KO TU REDZI."

Frenks Stella

Minimālisms un brutālisms

(1950–1980)

**Līdzfinansē
Eiropas Savienība**

LIEPĀJAS MŪZIKAS,
MĀKSLAS un DIZAINA
VIDUSSKOLA

SUPŠ:UH

Materiāli tapuši Erasmus+ maza mēroga partnerības projekta "EmpowerED: Fostering Employability, Cultural Understanding, and Digital Resilience in VET Education" Nr. 2023-2-LV01-KA210-VET-000178458 ietvaros. Projekts īstenots no 1.04.2024. līdz 31.03.2026. Projektu koordinē MIKC "Liepājas Mūzikas, mākslas un dizaina vidusskola" (Latvija) un projekta partneris ir Uherske Hradišete mākslas skola no Čehijas (Střední umělecko průmyslová škola Uherské Hradiště), kopējais projekta budžets ir 60 000 eiro.

Saturs

Minimālisms un brutālisms (1950–1980):

Samazinātu formu izpēte mākslā, dizainā un arhitektūrā	8
Minimālisma attīstība	8
Minimālisma mākslas īpašības.....	10
Minimālisms dizainā	10
Minimālisms grafikas dizainā.....	11
Secinājums.....	11
Brutālisms	11
Brutālisma raksturīgākās īpašības	12
Secinājums: Minimālisma un brutālisma ilgstošā ietekme.....	13

Brutālisma arhitektūra Latvijā

Minimālisma un brutālisma salīdzinājums ar sirreālismu un abstrakto ekspresionismu.....	13
Galvenās salīdzinājuma iezīmes	14
Minimālisma un brutālisma principu pielietošana Latvijas dizainā un kultūrā	14

Čehu brutālisms.....

Čehu brutālisma raksturīgās iezīmes	15
---	----

Ievērojamie arhitekti un viņu darbi

Karels Prāgers (<i>Karel Prager</i> , 1923–2001)	16
Vladimīrs Mačonins (<i>Vladimír Machonin</i> , 1920–1990) un Vēra Mačonina (<i>Věra Machoninová</i> , dz. 1928).....	17
Miloslavs Hudecs (<i>Miloslav Hudec</i> , 1951)	17

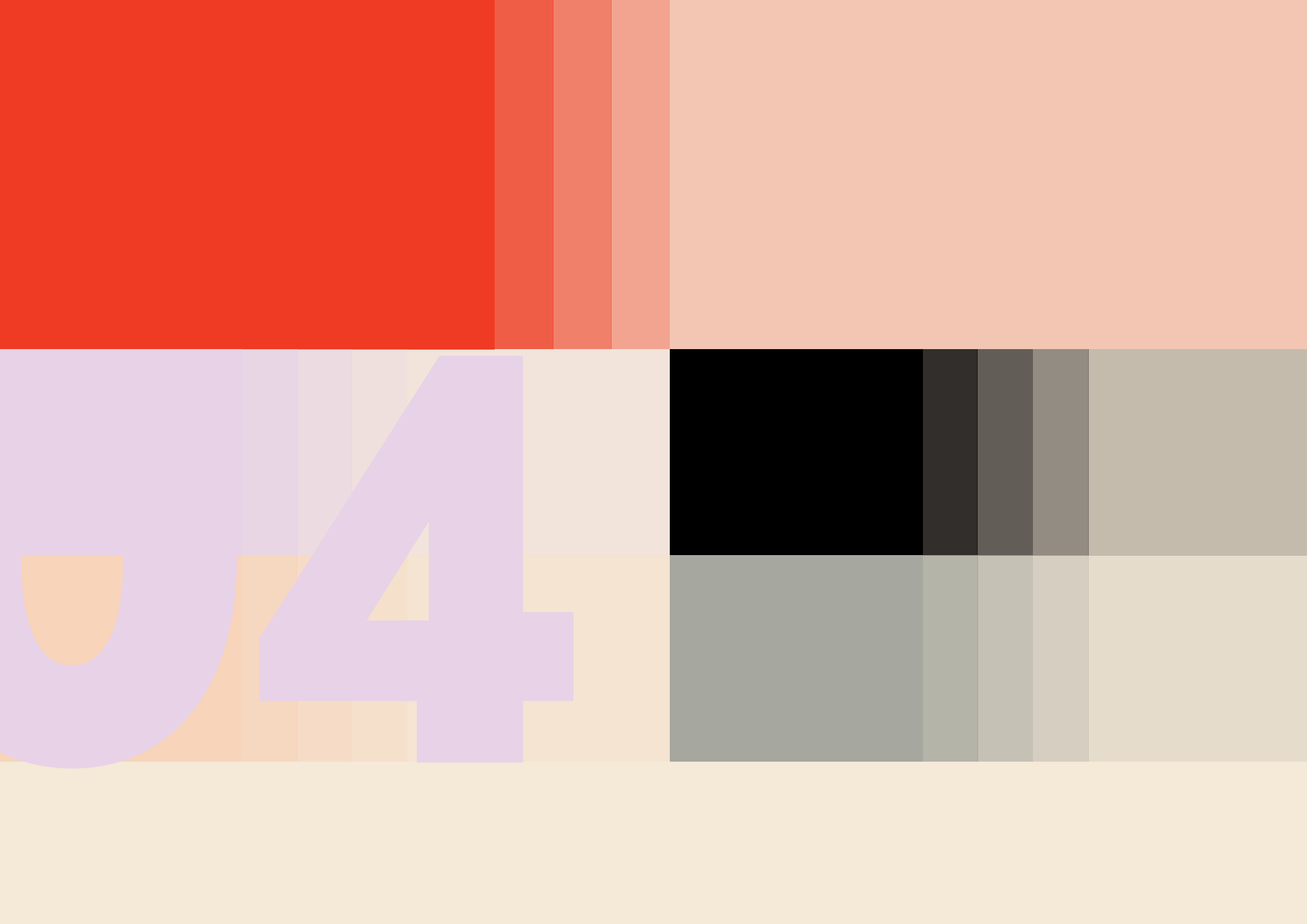
Ikoniskās brutālisma ēkas.....

Viesnīca "Praha"	18
(Hotel Praha, 1981, nojaukta 2014).....	18
Nozīme un mantojums	18

Čehu minimālisms

Zdeneks Sīkora (<i>Zdeněk Sýkora</i> , 1920–2011)	18
Karels Malihs (<i>Karel Malich</i> , 1924–2019).....	20
Milans Grīgars (<i>Milan Grygar</i> , dz. 1926).....	21
Staņislavs Zippe (<i>Stanislav Zippe</i> , dz. 1943)	22
Atsauču saraksts	22

Uzdevumi.....

MINIMALISMS

Minimālisms un brutālisms (1950–1980): Samazinātu formu izpēte mākslā, dizainā un arhitektūrā

Minimālisms un brutālisms ir divas nozīmīgas kustības, kas radās kā reakcija uz sociālajām un kultūras pārmaiņām pēc Otrā pasaules kara. Kamēr minimālisms tiecās pēc tīrības, vienkāršības un kārtības, brutālisms izcēla neapstrādātu materiālu un funkcionālo formu būtību. Abām kustībām bija ievērojama ietekme mākslā, arhitektūrā un dizainā.

Minimālisma attīstība

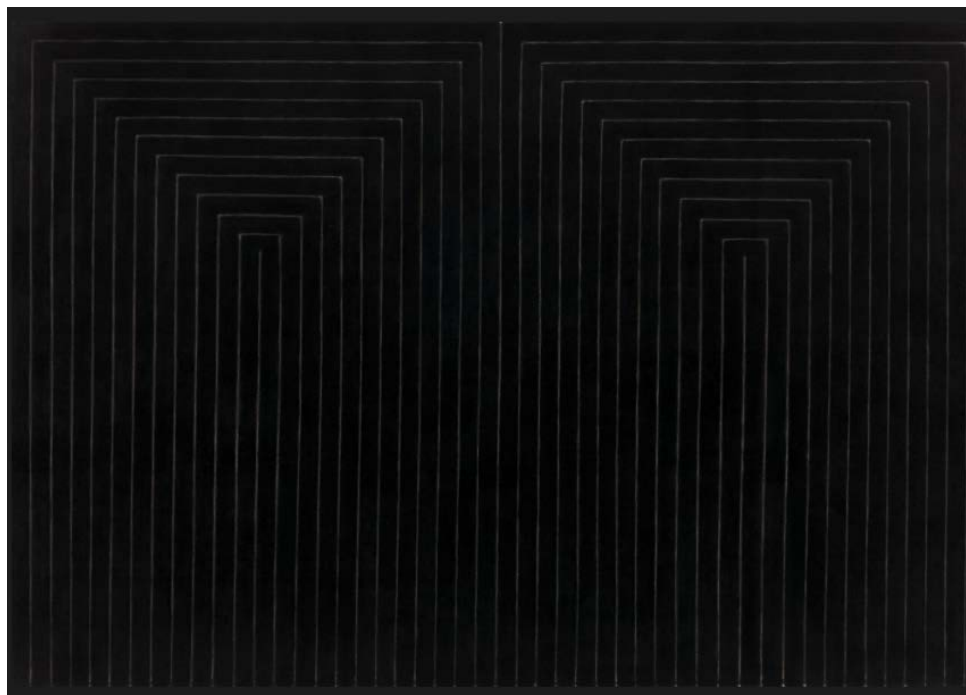
Minimālisms ir abstraktās mākslas radikāla forma, kas izveidojās ASV 1960. gados. To raksturo mākslas darbi, kas veidoti no vienkāršām ģeometriskām formām, pamatā balstoties uz kvadrātiem un taisnstūriem.

<https://www.tate.org.uk/art/art-terms/m/minimalism>

Minimālisms radās 1950. gadu beigās, kad mākslinieki, piemēram, Frenks Stella (*Frank Stella*), sāka novērsties no iepriekšējās paaudzes tēlotājmākslas. Stella darbi, piemēram, viņa

"Melnās gleznas" (*Black Paintings*), tika izstādīti Ņujorkas Modernās mākslas muzejā 1959. gadā un iezīmēja jaunu virzienu mākslā. Minimālisms uzplauka 1960. un 1970. gados, un tā galvenie inovatori kļuva Karls Andrē (*Carl Andre*), Dans Flavins (*Dan Flavin*), Donalds Džads (*Donald Judd*), Sols Lūits (*Sol LeWitt*), Agnese Martina (*Agnes Martin*) un Roberts Moriss (*Robert Morris*).

Minimālisma gleznotājs Frenks Stella ir slavens ar izteikumu par savām gleznām: «Ko tu redzi, ir tas, ko tu redzi.»

Frenks Stella, "Saprāta un neauglības laulība II" (*The Marriage of Reason and Squalor, II*), 1959.

Sols Lūits, "Divi atvērti modulāri kubi/pusapgriezti" (*Two Open Modular Cubes/Half-Off*), 1972, Teita galerija, © Sola Lūita mantojuma fonds

Donalds Džads, "Bez nosaukuma" (*Untitled*), 1972, Teita galerija, © Donalda Džada fonds/VAGA, Ņujorka un DACS, Londona, 2024

Karls Andre, "144 magnija kvadrāts" (*144 Magnesium Square*), 1969, Teita galerija. © Karls Andre/VAGA, Ņujorka un DACS, Londona, 2024

Roberts Moriss, "Bez nosaukuma" (*Untitled*), 1965, rekonstruēts 1971, Teita galerija <https://www.tate.org.uk/art/art-terms/m/minimalism>

Minimālisma mākslas īpašības

Estētiski minimālisma māksla piedāvā augsti attīrītu skaistuma formu. To var interpretēt arī kā īpašību, piemēram, patiesības (jo tā neizliekas par kaut ko citu, nekā tā ir), kārtības, vienkāršības un harmonijas, reprezentāciju.

Raksturīgās iezīmes

- / Ģeometriskas formas. Minimālisma mākslā bieži tiek izmantotas vienkāršas ģeometriskas formas, piemēram, kvadrāti, taisnstūri un apli, kas sakārtoti, uzsverot simetriju, atkārtēanos un precizitāti.
- / Ierobežota krāsu palete. Minimālisma darbi izmanto ierobežotu krāsu diapazonu – bieži vien monohromatiskas vai neitrālas krāsas, piemēram, melnu, baltu, pelēku un zemes toņus. Mērķis ir pievērst uzmanību formai, tekstūrai un telpai, nevis spilgtām vai ekspresīvām krāsām.
- / Uzmanība materiālam. Materiāls pats kļūst par centrālo punktu minimālisma mākslā. Mākslinieki izmanto tādus materiālus kā metāls, stikls, betons un dabīgs koks, bieži atstājot virsmas nepārklātas, lai izceltu materiāla būtiskās īpašības.
- / Stāstījuma vai simbolikas trūkums. Minimālisma māksla cenšas parādīt objektus tādus, kādi tie ir, bez stāstiem vai metaforām. Šī «objektiskuma» pieeja novirza uzmanību uz fizisko pieredzi, ko mākslas darbs rada, ļaujot skatītājiem to interpretēt pašiem.

Minimālisms dizainā

Interjers un arhitektūra

- / Funkcionalitātes uzsvars. Minimālisma interjeros katrs mēbeļu vai dekora elements kalpo konkrētam mērķim, izvairoties no nevajadzīgām detaļām. Tas rada telpas, kas šķiet atvērtas, gaisīgas un nepārblīvētas.
- / Neitrālu krāsu un formu vienkāršība. Telpās izmantotas tīras, taisnas līnijas un gludas virsmas. Krāsu palete parasti ir neitrāla, ietverot baltus, pelēkus un bēšus toņus, bieži akcentējot ar dabīgiem materiāliem, piemēram, koku vai akmeni.
- / Negatīvā telpa. Tukša vai negatīvā telpa ir būtisks elements, ļaujot objektiem "elpot" un radot miera un kārtības sajūtu. Šāda pieeja padara telpas vizuāli plašākas un mierīgākas.
- / Dabīgais apgaismojums. Minimālisma interjeros bieži iekļauti lieli logi vai atvērtas telpas, lai maksimāli izmantotu dabisko gaismu, uzlabojot atvērtības sajūtu un savienojumu ar apkārtējo vidi.
- / Neapstrādātu materiālu izmantošana. Tāpat kā mākslā, minimālisma arhitektūrā un interjeros izmantoti materiāli to dabiskajā stāvoklī – betons, stikls un tērauds bieži tiek atstāti atklāti. Šī pieeja uzsver materiālu godīgumu un tekstūru.

Ievērojami arhitekti

- / **Tadao Ando** (*Tadao Ando*) slavens ar betona un gaismas izmantošanu. Ando rada mierpilnas telpas, kas harmoniski saplūst ar apkārtējo dabu.
- / **Džons Povsons** (*John Pawson*) ir minimālisma dizaina pionieris. Viņa arhitektūru raksturo tīrība, vienkāršība un miera sajūta.

Minimālisms grafikas dizainā

Raksturīgās iezīmes

- / Tipogrāfija. Minimālisma grafikas dizains bieži izmanto sans-serif fontus un tīru, tiešu pieeju teksta izvietojumam, nodrošinot lasāmību un vienkāršību.
- / Plaša baltā telpa. Dāsni izmantota baltā telpa, lai izvairītos no vizuālas pārblīvētības, novirzot skatienu uz svarīgākajiem elementiem.
- / Ierobežoti elementi. Minimālisma dizains koncentrējas uz dažiem galvenajiem elementiem, bieži vien sarežģītas idejas reducējot līdz vienkāršiem ikonām vai simboliem.
- / Piemēri. Tādu zīmolu kā Apple vizuālā identitāte, kas balstās uz gludu, funkcionālu dizainu un tīru iepakojumu, ir sakņota minimālisma principos. Līdzīgi arī tīmekļa vietņu saskarnes, kur par prioritāti tiek izvirzīta lietotāja pieredze un vienkāršība.

Secinājums

Minimālisms mākslā un dizainā ir vienkāršības dominante, koncentrējoties uz būtiskākajiem elementiem, kas raksturo darbu vai telpu. Tas pieņem atturības un skaidrības estētiku, ļaujot materiālu, formu un gaismas skaistumam nonākt priekšplānā. Koncentrējoties uz nepieciešamo un izslēdzot lieko, minimālisms rada miera, līdzsvara un harmonijas sajūtu, kas turpina rezonēt dažādās disciplīnās un kultūrās. Minimālisma ietekme ir dziļi jūtama gan modernajā arhitektūrā, gan ikdienas priekšmetos, sniedzot iespēju novērtēt vienkāršības skaistumu.

Brutālisms

Brutālisms ir viens no modernisma arhitektūras stilistiskajiem virzieniem, kas attīstījās no 1950. līdz 1977. gadam.

Brutālisma kustība aizsākās 1950. gados, un tās pamatprincipus izstrādāja franču–šveiciešu arhitekts Lektorbizjē (*Le Corbusier*). Stila pamatā bija betona, nepabeigtu industriālo materiālu, izteiktu strukturālo elementu, stingru formu un monohromas krāsu paletes izmantošana. Stila nosaukums radies no franču termina *béton brut*, kas nozīmē 'neapstrādāts betons'. Brutālisma ēkām un interjeriem jāatspoguļo utilitārs tēls, piemēram, *Frick Madison* ēku Ņujorkā, *Barbican* centru Londonā un Svētās Marijas debesīs uzņemšanas katedrāli Sanfrancisko.

Brutālisms kā stils izceļ materiālu, tekstūru un būvniecības izteiksmīgumu, radot ļoti ekspresīvas formas. Lai gan brutālisms vislabāk pazīstams arhitektūrā, tā ietekme izplatījās arī uz vizuālo mākslu, interjera dizainu un grafikas dizainu. Brutālisma dizainā dominē betons, tērauds un stikls, savukārt ne-arhitektūras veidojumos tas izpaužas kā nekrāsoti metāli, neapstrādāti koki un vienkārši materiāli to dabīgajā stāvoklī.

Brutālisma raksturīgākās īpašības

- / Rupjas virsmas
- / Dažādu vai kontrastējošu tekstūru un materiālu izmantošana
- / Masīvas formas
- / Masas, svara un mēroga sajūtas radīšana
- / Neparastas formas
- / Ēkas daļas var izcelties, radot dramatisku efektu
- / Struktūras izteiksme
- / Neaizmirstama un spēcīga tēla radīšana

Karaliskā Nacionālā teātra ēka, Londona. Arhitekts Deniss Lasduns (Denys Lasdun), 1976

Frick Madison (Breijera ēka). Arhitekts Marčels Breijers (Marcel Breuer), 1966

<https://www.youtube.com/watch?v=OO2Sd-a4KUo>

"Vai pasaulē neglītākās ēkas? (Jautrs) iesācēja ceļvedis brutālismā | Alternatīvā arhitektūra" no Viktora un Alberta muzeja video ekskursijas.

Līdz 1970. gadu beigām brutālisms pakāpeniski zaudēja savu nozīmi arhitektūrā. Tas daļēji bija saistīts ar stila arhitektoniskajām īpašībām, kas ilgstošas ēku izmantošanas laikā varēja izrādīties neilgtspējīgas un dārgas uzturēšanā. Neapstrādātas betona virsmas novecoja dažādu ārējo apstākļu ietekmē (nokrišņu radīta ūdens notecēšana, klimata apstākļu radīti traipi, vandālisma rezultātā radīti grafiiti u.c.), kas varēja mazināt sākotnējo vizuālo iespaidu.

Secinājums: Minimālisma un brutālisma ilgstošā ietekme

Minimālisms un brutālisms godā vienkāršību, godīgumu un funkcionalitāti mākslā, dizainā un arhitektūrā, turpinot ietekmēt dažādas jomas, sākot no grafikas dizaina līdz pilsētplānošanai. Koncentrējoties uz būtiskām formām un materiāliem, abi stili rada skaidrības un izturības estētiku, kas harmonizē ar mūsdienu vērtībām, īpaši tādās vietās kā Latvija, kur kultūras un vides ilgtspēja ir būtiska. Šo stilu kontrasts ar izteismīgākiem virzieniem, piemēram, sirreālismu un abstrakto ekspresionismu, raksturo dažādus veidus, kā māksla un dizains var reaģēt uz sabiedrības vajadzībām un emocijām.

Izprotot šīs kustības, studenti gūst novērtējumu par to, kā māksla un dizains veido mūsu vidi, kultūras identitāti un pat emocijas – vai nu caur brutālisma skarbajām, iespaidīgajām formām, vai minimālisma līdzsvaroto vienkāršību.

Brutālisma arhitektūra Latvijā

Arhitekta Jura Monvīda Skalberga plānotā biroju ēka Rīgā, Latgales ielā 48, 1979–1990

Minimālisma un brutālisma salīdzinājums ar sirreālismu un abstrakto ekspresionismu

Tāpat kā minimālisms un brutālisms, arī sirreālisms un abstraktais ekspresionisms radās kā reakcija uz kultūras pārmaiņām, tomēr šo virzienu pieejas bija būtiski atšķirīgas.

- / Sirreālisms. Kamēr minimālisms uzsver vienkāršību, sirreālisms pievēršas fantāzijai un iracionalitātei. Sirreālisti, piemēram, Salvadors Dalī, radīja sapņainus, dīvainus tēlus, kas joprojām ietekmē dizaina jomas, kurās tiek izaicināta realitāte, piemēram, modi un reklāmu.

- / Abstraktais ekspresionisms. Pretstatā minimālisma atturībai, abstraktais ekspresionisms akcentē emocijas, spontanitāti un žestiskus triepienus. Mākslinieki, piemēram, Džeksons Polloks un Viljams de Kūnings izmantoja haotiskas kompozīcijas, lai paustu intensīvas sajūtas, kas kontrastē ar minimālisma uzsvaru uz kontroli.

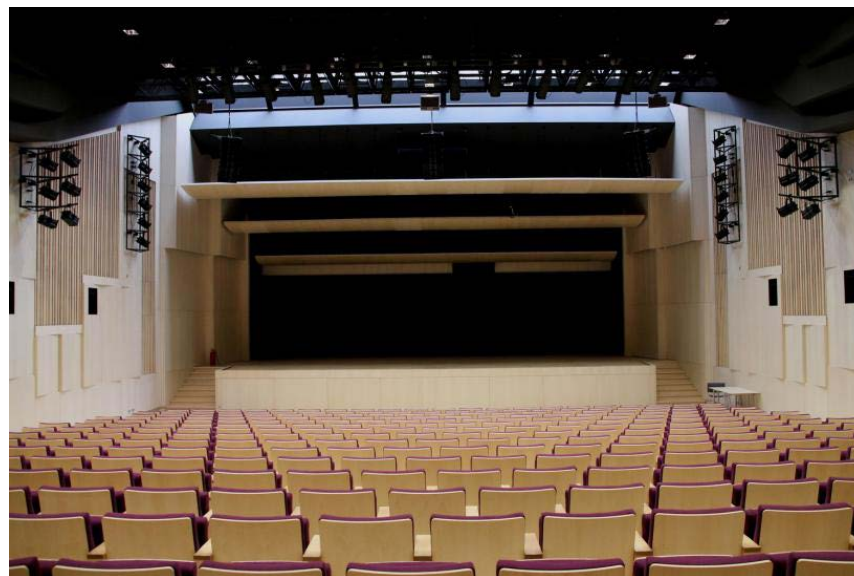
Galvenās salīdzinājuma iezīmes

- / Minimālisms pret sirreālismu. Minimālisms novērtē skaidrību un formas tīrību, savukārt sirreālisms ievieš haotiskus, sapņainus elementus, kas izaicina mūsu realitātes uztveri.
- / Brutālisms pret abstrakto ekspresionismu. Brutālisms ir neapstrādāts un utilitārs, kamēr abstraktais ekspresionisms ir izteiksmīgs un emocionāls. Ja brutālisms izmanto smagus materiālus, lai radītu spēcīgu iespaidu, abstraktais ekspresionisms izmanto krāsu un tekstūru, lai izraisītu sajūtas.

Šie salīdzinājumi veicina diskusijas par to, kā dažādi mākslas virzieni interpretē realitāti, emocijas un struktūru.

Minimālisma un brutālisma principu pielietošana Latvijas dizainā un kultūrā

- / Latvijas arhitektūra un interjera dizains. Mūsdienā Latvijas dizainā bieži tiek iekļauti minimālisma principi, lielu uzsvaru liekot uz dabīgiem materiāliem. Ziedoņa zāle Latvijas Nacionālajā bibliotēkā ir lielisks minimālisma piemērs ar tīrām līnijām, atvērtām telpām un dabiskā apgaismojuma akcentu.

Ziedoņa zāle Latvijas Nacionālajā bibliotēkā

- / Latvijas kultūras identitāte un māksla. Pēc okupācijas perioda Latvijā ir notikusi pāreja no brutālisma uz minimālisma estētiku, kas simbolizē saikni ar dabu, vienkāršību un ilgtspējību. Šī evolūcija atspoguļo Latvijas arhitektu radošo ceļu no uzspiestiem arhitektūras stiliem līdz mūsdienai, kas koncentrējas uz kultūras mantojumu un vides harmoniju.

Avoti

- / "Arhitektūras stili Latvijā" Jānis Krastiņš
- / http://e.znet.lv/Arhitekt_stili_Latvija_Text.pdf
- / <https://www.tate.org.uk/art/art-terms/m/minimalism>
- / <https://www.archdaily.com/772979/ad-classics-royal-national-theatre-denys-lasdun>
- / <https://www.architecture.com/explore-architecture/brutalism>
- / <https://www.vogue.com/article/why-brutalism-is-making-a-comeback-in-2023>
- / <https://www.youtube.com/watch?v=OO2Sd-a4KUo>
- / Barnabas, Ch., Raw concrete: the beauty of brutalism, London, William Heinemann, 2016.
- / Banham, R., The New Brutalism: Ethic or Aesthetic?, London, Architectural Press, 1966.
- / <https://enciklopedija.lv/skirklis/87775-brut%C4%81lisms,-arhitekt%C5%ABr%C4%81>

Čehu brutālisms

Čehu brutālisma arhitektūra 20. gadsimta otrajā pusē ir izteiksmīga un bieži vien polarizējoša nodaļa valsts arhitektūras vēsturē. Kā daļa no globālās brutālisma kustības, tā atspoguļo unikālo sociālistiskās Čehoslovākijas kultūras un politisko kontekstu, apvienojot funkcionalitāti, monumentalitāti un neapstrādātu estētiku. Turpinājumā apskats par tās galvenajiem aspektiem, arhitektiem un ēkām.

Čehu brutālisma raksturīgās iezīmes

Materiāls.

- / Atklāts betons (*béton brut*) bija dominējošais materiāls, bieži izmantots neapstrādātā, nekrāsotā formā.
- / Dažās ēkās kontrastam tika izmantots tērauds, stikls vai akmens, tomēr betons saglabājās kā centrālais elements.

Forma.

- / Masīvas, bloku formas ar atkārtotiem modulāriem elementiem.
- / Bieži sastopami drosmīgi ģeometriski dizaini, izvirzīti elementi un dramatiski pārkares risinājumi.
- / Uzsvars uz tekstūru ar betona virsmām, kas bieži ir raupjas vai rievotas, lai radītu vizuālu interesi.

Funkcionalitāte.

- / Uzsvars uz lietderību, atspoguļojot sociālistiskos ideālus par sabiedrības nodrošināšanu ar praktiskām un izturīgām konstrukcijām.
- / Daudzas ēkas tika izmantotas sabiedrisko pakalpojumu, iestāžu vai valdības biroju vajadzībām.

Kultūras konteksts.

- / Brutālismu Čehoslovākijā ietekmēja centralizētā ekonomika, kurā prioritāte tika piešķirta efektivitātei un standartizācijai.
- / Tas bieži iemiesoja sociālisma utopiskos ideālus, simbolizējot progresu un modernismu.

Ievērojamie arhitekti un viņu darbi

Karels Prāgers (Karel Prager, 1923–2001)

Prāgers bija izcila figūra čehu brutālismā, pazīstams ar saviem inovatīvajiem dizainiem, kuros apvienots strukturālais drosmīgums un estētiskā pādrošība.

Svarīgākie darbi

- / **Jaunā Nacionālā teātra skatuve** (*Nová scéna*, 1983). Stikla un betona struktūra ar futuristisku estētiku, kas apvieno brutālisma un augsto tehnoloģiju elementus.
- / Federālās asamblejas ēka (1973–1978, tagad Nacionālā muzeja jaunā ēka). Iespaidīgs brutālisma un modernisma dizaina apvienojums ar drosmīgu izvirzītu struktūru un plašu stikla un betona izmantojumu.

Vladimīrs Mačonins (Vladimír Machonin, 1920–1990) un Věra Mačonina (Věra Machoninová, dz. 1928)

Mačoninu pāris bija arhitektu duets, kas radīja dažas no ikoniskām brutālisma ēkām valstī.

Svarīgākie darbi

- / **Universālveikals "Kotva"** (Kotva Department Store, 1975). Sešstūrveida, šūnveidīgā struktūra Prāgā demonstrē brutālisma ģeometriju un funkcionālo dizainu.
- / **Viesnīca "Thermal" Karlovi Varos** (Thermal Hotel, 1977) ir monumentāla betona ēka, kas radīta starptautiskajam kinofestivālam, apvienojot brutālisma un funkcionālisma principus.

Věra Mačonina ir pioniere sieviešu arhitektūrā un viena no ietekmīgākajām personām, Čehoslovākijas brutālisma ainavu veidošanā.

Miloslavs Hudecs (Miloslav Hudec, 1951)

Svarīgākie darbi

- / **Celtniecības inženierzinātņu fakultāte, Čehijas Tehniskā universitāte** (Faculty of Civil Engineering, Czech Technical University, 1970. gadi). Masīva ēka ar cietokšņa raksturu, kurā izmantots atklāts betons un plaši, atvērta interjeri.

Ikoniskās brutālisma ēkas

Viesnīca "Praha" (Hotel Praha, 1981, nojaukta 2014).

- / Valdības viesnīca Prāgā simbolizēja sociālistisko greznību. Tās nojaukšana izraisīja ievērojamu sabiedrības sašutumu arhitektoniskās un vēsturiskās nozīmes dēļ.

Kultūras centrs Ostravā (*Dom Kultury Vítkovice, 1960. gadi*).

- / Neapstrādāts un uzspiedošs brutālisma sabiedriskās arhitektūras piemērs.

Nozīme un mantojums

- / Brutālisma arhitektūra Čehijā ir cieši saistīta ar sociālisma laikmetu, bieži simbolizējot progresu un ambīcijas, bet vienlaikus arī apspiešanu un stingrību.
- / Pēc 1989. gada Samta revolūcijas brutālisms zaudēja popularitāti un daudzas ēkas tika atstātas novārtā, pārveidotas vai nojauktas.
- / Mūsdienās pieaug atzinība par brutālisma vēsturisko un arhitektonisko vērtību, tiek veikti centieni saglabāt nozīmīgās ēkas un no jauna novērtēt to vietu Čehijas kultūras mantojumā.

Čehu minimālisms

Zdeneks Sīkora (Zdeněk Sýkora, 1920–2011)

- / Zdeneks Sīkora dzimis Lounos un studējis Kārļa Universitātē Prāgā, kur sākotnēji strādāja figurālās un ainavu glezniecības jomā.
- / 1950. gados viņš pievērsās abstrakcijai, ietekmējoties no starptautiskās modernisma kustības.
- / 1960. gados Sīkora sāka sadarboties ar matemātiķiem, lai savos darbos iekļautu datoru algoritmus, kļūstot par globālu datoru mākslas pionieri.

Māksla un mantojums

- / Sīkora "Struktūru" (Structures) sērija radās no viņa eksperimentiem ar ģeometriju un nejaušību, apvienojot ar roku veidotus elementus ar datoru ģenerētiem dizainiem.
- / Viņa "Līniju" (Lines) sērija kļuva ikoniska, pateicoties tās spilgtajām krāsām un sarežģītajām, slāņveida kustībām, demonstrējot, kā matemātiska precizitāte var radīt organiski plūstošas formas.
- / Sīkora plaši izstādīja savus darbus gan Eiropā, gan ārpus tās, palīdzot nostiprināt Čehoslovāķijas modernismu starptautiskajā arēnā. Viņa ietekme joprojām ir jūtama mūsdienu datoru un algoritmiskajā mākslā.

Darbi

- / "Struktūras" (1960. gadi). Gleznas apvieno ģeometriskas formas un spilgtas krāsas, bieži veidotas, balstoties uz matemātiskiem aprēķiniem.
- / "Līniju" sērija. Sīkora radīja dinamiskas, pārklājošās līnijas, kas šķiet pulsējam ar enerģiju. Šie darbi pēta ritmu, kustību un vizuālo mijiedarbību.

https://sbirky.ngprague.cz/en/dielo/CZE:NG.O_17596

- / "Krāsu lauki" (Color Fields) apvieno spilgtus, modulārus rakstus plašās vizuālās sistēmās.

Karels Malihs

(Karel Malich, 1924–2019)

- / Maliha dzimtā pilsēta ir Holice; viņš studēja Prāgas Mākslas akadēmijā. Savu agrīno karjeru viņš veltīja abstraktām ekspresionistiskām ainavām un portretiem.
- / 1960. gadi iezīmēja būtisku pagrieziena punktu, kad Maliha darbos parādījās metafiziskas idejas, kosmiskā enerģija un nemateriālais, kas tika izteikts skulptūrās un zīmējumos.
- / Viņa filozofija bija cieši saistīta ar dabu, enerģijas plūsmām un visumu, kas atspoguļojās organisko materiālu un formu izmantošanā.

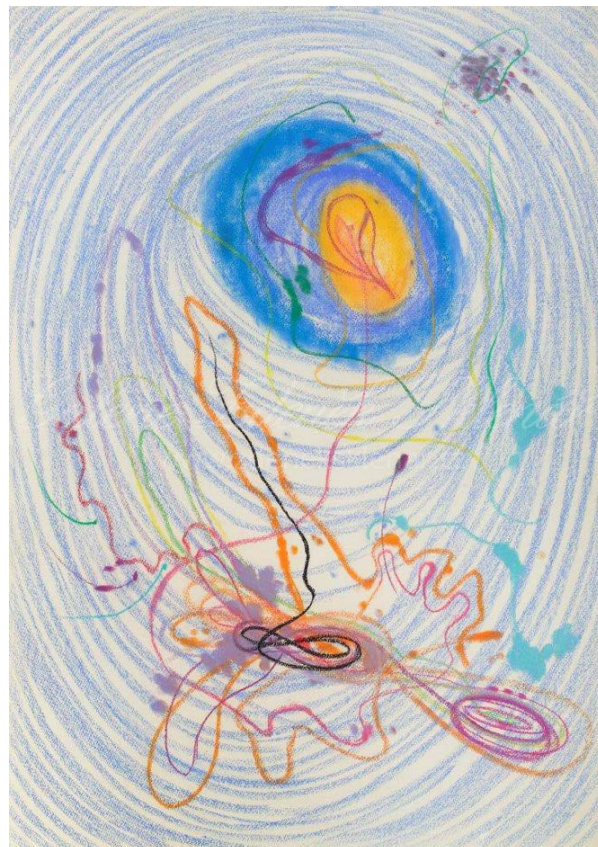
Māksla un mantojums

- / Maliha stieplu skulptūras ir novērtētas par to vieglumu un garīgo rezonansi, radot formas, kas, šķiet, pakārtojušās starp fiziskumu un iztēli.

Darbi

- / **"Stieplu skulptūras"** (Wire Sculptures, 1970. gadi). Smalkas, gaisīgas konstrukcijas, kas veidotas no liektām stieplēm un sintētiskiem materiāliem. Šie darbi ataino dabas spēkus, piemēram, vēja plūsmas vai kosmiskās vibrācijas.
- / **"Enerģijas ainavas"** (Energy Landscapes, zīmējumi). Minimālisma kompozīcijas ar pasteli vai tinti, kas simbolizē garīgās un kosmiskās saiknes.
- / **"Monumenta modelis"** (Model for a Monument, 1960. gadi). Pētījums par ģeometriskās vienkāršības un emocionālā, konceptuālā dziļuma līdzsvaru.

- / Viņa pasteļu zīmējumi ir tikpat nozīmīgi, bieži atgādinot enerģijas laukus vai mistiskus redzējumus.

<https://www.zdeneksklenar.cz/en/artists/karel-malich>

- / Malihs tiek uzskatīts par vizionāru čehu modernajā mākslā, apvienojot minimālismu ar intuitīvu, gandrīz mistisku formu un materiālu izjūtu.

Milans Grīgars

(Milan Grygar, dz. 1926)

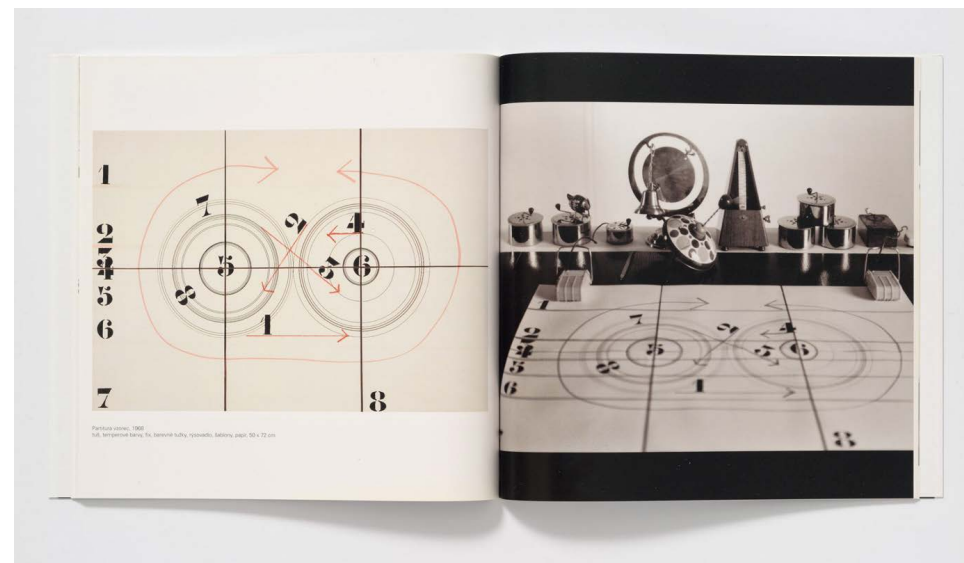
- / Milans Grīgars dzimis Zvolenā, Slovākijā, studējis Prāgas Mākslas, arhitektūras un dizaina akadēmijā.
- / Savu karjeru viņš sāka ar tradicionālu zīmēšanu un glezniecību, taču drīz vien pievērsās skaņas, kustības un vizuālās mākslas savstarpējām saiknēm.
- / Grīgara prakse vienmēr bijusi eksperimentāla, radot mākslu, kas aicina skatītājus vienlaikus izjust vairākas maņas.

Māksla un mantojums

- / Viņa akustiskie zīmējumi ir novatoriski, jo zīmēšanas process rada skaņu kā neatņemamu mākslas darba daļu.
- / Grīgara performances pēta žesta, ritma un telpas attiecības, bieži iekļaujot tiešo skaņas radīšanu.
- / Viņš joprojām ir ietekmīga figūra čehu un Eiropas avangarda mākslā, ar karjeru, kas aptver vairāk nekā septiņas desmitgades.

Darbi

- / "Akustiskie zīmējumi" (Acoustic Drawings, 1960. gadi). Grīgars izmanto tādus rīkus kā otas, kociņus vai stīgas, lai zīmēšanas procesā radītu skaņu, vienlaikus ierakstot gan zīmes, gan radītās skaņas.

<https://www.zdeneksklenar.cz/en/shop/product/155-milan-grygar--acoustic-drawings-and-scores>

- / **"Melnbaltā sērija"** (Black and White Series, 1980. gadi). Minimālisma darbi, kas izmanto asus kontrastus, lai akcentētu spriedzi un līdzsvaru.
- / **"Skaņas performances"** (Sound Performances). Notikumi, kuros Grīgars demonstrē skaņas un vizuālās mākslas sintēzi.

Staņislavs Zippe (Stanislav Zippe, dz. 1943)

- / Staņislavs Zippe dzimis Prāgā un studējis tēlniecību un dizainu. Viņš kļuva par daļu no kinētiskās un minimālisma mākslas kustības 1960. gados.
- / Viņa darbi atspoguļo interesi par industriāliem materiāliem, gaismu un kustību, balstoties uz sava laika zinātnes un tehnoloģiju sasniegumiem.

Māksla un mantojums

- / Zippe kinētiskās instalācijas bieži apvieno vienkāršas ģeometriskas formas ar mehānismiem, lai radītu kustību, gaismas efektus vai optiskas ilūzijas.
- / Viņa gaismas un ēnu izpēte rada iekļaujošu pieredzi, kas izpludina robežas starp fiziskajām un virtuālajām telpām.
- / Zippe turpina iedvesmot jaunākās mākslinieku paaudzes ar interesi par mākslas, zinātnes un tehnoloģiju integrāciju.

Darbi

- / **"Kinētiskās skulptūras"** (*Kinetic Sculptures*, 1960.–1970. gadi). Interaktīvas instalācijas, kas mainās, skatītājiem kustoties ap tām. Bieži veidotas no stikla, metāla vai akrila.
- / **"Gaismas mākslas instalācijas"** (*Light Art Installations*). Darbi, kas izmanto atspulgus un minimālisma struktūras, lai izpētītu gaismas ietekmi uz telpu.
- / **"Rotējošās formas"** (*Rotating Forms*). Vienkāršas ģeometriskas formas, kas lēni rotē, pārveidojot skatītāja uztveri par telpu.

Atsauču saraksts

Krastiņš, J. (n.d.). *Arhitektūras stili Latvijā*. Iegūts no http://e.znet.lv/Arhitekt_stili_Latvija_Text.pdf

Interneta resursi

- / **Tate.** (n.d.). *Minimalisms*. Iegūts no <https://www.tate.org.uk/art/art-terms/m/minimalism>
- / **ArchDaily.** (n.d.). *AD Klasika: Karaliskā Nacionālā teātra ēka – Denijs Lasduns*. Iegūts no <https://www.archdaily.com/772979/ad-classics-royal-national-theatre-denys-lasdun>
- / **Lielbritānijas Karaliskā Arhitektu Institūcija.** (n.d.). *Brutālisms*. Iegūts no <https://www.architecture.com/explore-architecture/brutalism>
- / **Vogue.** (2023). *Kāpēc brutālisms atgriežas 2023. gadā*. Iegūts no <https://www.vogue.com/article/why-brutalism-is-making-a-comeback-in-2023>
- / **Latvijas Nacionālā enciklopēdija.** (n.d.). *Brutālisms arhitektūrā*. Iegūts no <https://enciklopedija.lv/skirklis/87775-brut%C4%81lisms,-arhitekt%C5%ABr%C4%81>

Muzeju un mākslas darbu atsauces

- / **Tate.** (n.d.). *Franks Stella*. Iegūts no <https://www.tate.org.uk/art/artists/frank-stella-1994>
- / **Tate.** (n.d.). *Karls Andrē*. Iegūts no <https://www.tate.org.uk/art/artists/carl-andre-648>
- / **Tate.** (n.d.). *Dans Flavins*. Iegūts no <https://www.tate.org.uk/art/artists/dan-flavin-1101>

- / **Tate.** (n.d.). *Donalds Džads*. legūts no <https://www.tate.org.uk/art/artists/donald-judd-1378>
- / **Tate.** (n.d.). *Sols Lūits*. legūts no <https://www.tate.org.uk/art/artists/sol-lewitt-1504>
- / **Tate.** (n.d.). *Agnesa Mārtina*. legūts no <https://www.tate.org.uk/art/artists/agnes-martin-1583>
- / **Tate.** (n.d.). *Roberts Moriss*. legūts no <https://www.tate.org.uk/art/artists/robert-morris-1669>
- / **Tate.** (n.d.). *Divi atvērti modulārie kubi/pusē noņemti Sols Lūits*. legūts no <https://www.tate.org.uk/art/artworks/lewitt-two-open-modular-cubes-half-off-t01865>
- / **Tate.** (n.d.). *Bez nosaukuma Donalds Džads*. legūts no <https://www.tate.org.uk/art/artworks/judd-untitled-t06524>
- / **Tate.** (n.d.). *144 magnija kvadrāts Karls Andrē*. legūts no <https://www.tate.org.uk/art/artworks/andre-144-magnesium-square-t01767>
- / **Prāgas Nacionālā galerija.** (n.d.). *Zdeneķs Sīkora: Struktūras*. legūts no https://sbirky.ngprague.cz/en/dielo/CZE:NG.O_17596
- / **Zdeneķa Skleņāra galerija.** (n.d.). *Karels Maličs*. legūts no <https://www.zdeneksklenar.cz/en/artists/karel-malich>
- / **Zdeneķa Skleņāra galerija.** (n.d.). *Milans Grigārs – Akustiskie zīmējumi un partitūras*. legūts no <https://www.zdeneksklenar.cz/en/shop/product/155-milan-grygar--acoustic-drawings-and-scores>

Filmas un video resursi

- / **YouTube.** (n.d.). *Pasaulē neglītākās ēkas? (Izkraidējošs) iesācēju ceļvedis brutālismā | Alternatīvā arhitektūra no V&A muzeja video ekskursijas*. legūts no <https://www.youtube.com/watch?v=OO2Sd-a4KUo>

Avoti

PageFive. (n.d.). *Brutālā Prāga (Brutal Prague)*. PageFive.

Phaidon. (2018). *Brutālisma arhitektūras atlants (Atlas of Brutalist Architecture)*. Phaidon.

Spurnijs, M. (Spurný, M.) (2019). *Izmantojot rītdienu pēc iespējas labāk: Sociālistiskās modernitātes laboratorija Čehoslovākijā (Making the Most of Tomorrow: A Laboratory of Socialist Modernity in Czechoslovakia)*.

Zupagrafika. (2017). *Brutālie Austrumi: Uzbūvē savu brutālistiskā Austrumu bloka ēku (Brutal East: Build Your Own Brutalist Eastern Bloc)*. Zupagrafika.

Uzdevumi

Lai padziļinātu studentu izpratni par šiem stiliem un to ietekmi uz dizainu, dažas aktivitātes un diskusiju ierosinājumi:

1. Radošais uzdevums: publiskas telpas dizains – aiciniet audzēkņus izvēlēties publisku telpu un iztēloties tās pārveidi, izmantojot minimālisma vai brutālisma principus. Lūdziet viņiem izskaidrot dizaina izvēli, pamatojoties uz vienkāršību, materiālu izmantojumu un funkcionalitāti.
2. Salīdzinoša diskusija – rosiniet audzēkņus apspriest dažādās emocijas, ko izraisa minimālisms, brutālisms, sirreālisms un abstraktais ekspresionisms. Kurš stils viņiem šķiet saistošāks un kāpēc? Kā katra kustība atšķirīgi interpretē realitāti?
3. Arhitektūras analīze – uzdodiet audzēkņiem izpētīt kādu brutālisma vai minimālisma ēku un analizēt tās iezīmes. Kā tā atspoguļo sava stila principus?
4. Mākslas kritika un salīdzinājums – parādiet audzēkņiem brutālisma un minimālisma arhitektūras attēlus, kā arī starptautiskos sirreālisma un abstraktā ekspresionisma mākslas piemērus. Lūdziet viņiem uzrakstīt salīdzinošu eseju, apspriežot, kā katrs darbs pārstāv sava virziena vērtības un estētiku.
5. Debates: funkcionalitāte pret izteiksmīgumu – sadaliet audzēkņus divās grupās, lai viņi diskutētu par funkcionālā dizaina (minimālisms un brutālisms) un izteiksmīgā dizaina (sirreālisms un abstraktais ekspresionisms) nozīmi. Kā katra pieeja kalpo sabiedrībai un kādos kontekstos viena var būt piemērotāka par otru?

